

управлінських рішень. Відсутність аналітичної інформації, необхідної для оцінки ефективності господарської діяльності підприємства як у зовнішній, так і внутрішній звітності свідчить про недостатню прозорість діючих форм бухгалтерської та фінансової звітності, що в свою чергу знижує їх корисність та оперативність. Незважаючи на те, що сучасна бухгалтерська та фінансова звітність, що регламентується вітчизняними законодавчими актами [6], наближена по формі і змісту до міжнародних стандартів звітності, містить ряд недоліків, які ускладнюють оцінку основних показників господарської діяльності, у тому числі й тих, що забезпечують комплексну оцінку ефективності господарської діяльності підприємства.

Висновки. В процесі дослідження методичних підходів до оцінки господарської діяльності підприємства ми дійшли висновків що кожен з наведених підходів для оцінки ефективності господарської діяльності підприємства може бути реалізований в аспекті конкретних аналітичних показників, які у сукупності являють собою методику комплексної оцінки ефективності господарської діяльності.

Для практичного використання системи показників, за допомогою яких можна оцінити та проаналізувати ефективність господарської діяльності підприємства, розроблений ряд вимог, які мають методичне значення: необхідність широти охоплення показниками системи всіх сторін досліджуваного суб'єкта або явища, взаємозв'язок цих показників, логічне ризикування одних показників з інших.

При визначенні обсягу, структури і якості інформаційно-аналітичного забезпечення слід враховувати правові та методологічні облікові стандарти, накопичений досвід у відображенні показників, які необхідні для оцінки ефективності господарської діяльності підприємства, ширше кажучи, орієнтуватися саме на якісні характеристики облікових, планових, нормативно-довідкових, звітно-статистичних та інших видів інформації, оскільки їх традиційне змістове визначення в умовах формування ринкових відносин суттєво змінюється.

Література:

- 1 Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент / В.М. Шелудько: Підручник. – К.: Знання, 2006. – 449 с. – С.134.
- 2 Панасенко О. В. Моделі оцінки ефективності господарської діяльності підприємства//О.В.Панасенко//[Електронний ресурс]– Режим доступу: http://www.rusnauka.com/6/NTSB_2009/Economics/41496.doc.htm.
- 3 Ісаєва Т. М. Оцінка ефективності діяльності підприємства на основі застосування збалансованої системи показників / Т.М.Ісаєва //Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу № 2 (18) 2012 С.79-83.
- 4 Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економіка підприємств/ О.О. Гетьман, В.М. Шаповал //М.:Павальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 488 с. – С.456-457.
- 5 Андреева Г. І. Економічний аналіз: навч.-метод. посіб./ Г.І.Андреева; – К.:Знання, 2008. – 263 с. (Вища освіта ХХІ століття). – С.36-37.
- 6 Про бухгалтерський облік та фінансову звітність : закон України [Електронний ресурс] : закон України від 16 липня 1999 р. № 996-ХІV / сторінка «Законодавство України» сайту Верховної Ради. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>. – Заголовок з екрану.

Багрий К.Л.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту
Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Чернівці, Україна*

ПОРІВНЯННЯ МЕТОДІВ ВИЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДЛЯ РОЗРАХУНКУ ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація: Стаття присвячена аналізу та порівнянню показників рентабельності підприємства. Визначенню правильної методики їх розрахунку та зауваженням усіх позитивних та негативних рис раніше досліджених методів розрахунку цих показників.

Анотация: Статья посвящена анализу и сравнению показателей рентабельности. Определению правильной методики их расчета и замечанию всех положительных и отрицательных черт ранее исследованных методов расчета этих показателей.

Summary: The article is devoted to the analysis and comparison indicators of profitability of the enterprise. Is to determine the correct calculation's methods and observation of all positive and negative features all these methods, that had previously studied for calculating these indicators.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Кожен суб'єкт господарювання зацікавлений у покращенні ефективності своєї діяльності. Для того, щоб визначити чи рухасться підприємство у правильному напрямку, чи потребує змін, існує певна система оцінюючих показників. Опиратись лише на дані бухгалтерського обліку при здійсненні аналізу господарської діяльності підприємства недостатньо. Тому існує потреба для визначення методика розрахунку окремих показників, які допоможуть безпосередньо керівнику у прийнятті правильних управлінських рішень та нададуть зовнішнім користувачам (наприклад, інвесторам) своєчасну та достовірну інформацію про фінансові результати діяльності підприємства.

Правильно вибрана методика визначення показників рентабельності є запорукою своєчасного реагування на кризові явища та можливістю швидко оцінити фінансовий стан суб'єкта. Також це дасть змогу достовірно визначити величину прибутку, одержаного на кожну гривню понесених витрат, що є важливим показником для оцінки фінансового стану підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Питанням методики розрахунку показників рентабельності займалися багато вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків, серед них: Г.В. Савицька [1], О.Я. Базиліська [2], Є.В. Мних [3], Л.С. Селівестрова [4], С.З. Мошенський [5], М.Г. Чумаченко [6], Д.В. Шиян [7], Ю. Івахів [8] та інші.

Проте, викладені ними результати досліджень в сучасних кризових умовах розвитку економіки є недостатніми і потребують подальшого удосконалення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз різних методик визначення показників рентабельності, їх порівняння та визначення найефективніших з них.

Виклад основного матеріалу дослідження. Доходи, витрати, прибуток та збитки – це набір показників, за якими оцінюється фінансові результати діяльності підприємства. Вони складають основу всіх подальших розрахунків і всі наступні показники є похідними. Прибуток показує абсолютний ефект діяльності підприємства, не враховуючи використані ресурси. Суб'єкти господарювання зосереджують свою увагу на аналізі отриманих результатів та на співвідношенні їх з понесеними витратами.

При цьому для аналізу кінцевих результатів діяльності підприємства доцільно користуватися не лише абсолютними показниками прибутку чи збитку, адже за допомогою останніх неможливо порівнювати, наприклад, ефективність діяльності різних за розміром підприємств [2].

Тому розраховують співвідношення отриманого ефекту (доходу, прибутку) з наявними чи вже використаними ресурсами, тобто обчислюють показники ефективності, серед яких основними є показники рентабельності, які ототожнюють з прибутковістю та дохідністю. Ці показники повніше за розмір прибутку та його абсолютних змін відображають результати діяльності підприємства, тобто вони є кориснішими під час фінансового аналізу підприємства. Ступінь прибутковості підприємства характеризує рентабельність. Існує декілька схожих думок щодо її визначення.

Рентабельність – це якісний, відносний показник, що характеризує рівень віддачі витрат або ступінь використання ресурсів, що є в наявності, в процесі виробництва і реалізації продукції [4].

Рентабельність – якісний і кількісний показник ефективності діяльності підприємства, який характеризує ступінь його дохідності, вигідності та прибутковості [1].

В загальному, рентабельність як показник, дає уявлення про те, на скільки ефективно працює підприємство, контролює витрати на виробництво і реалізацію продукції. У порівнянні з прибутком та його абсолютними змінами, вона краще відображає результати діяльності підприємства, тому що тут прибуток співвідноситься також з факторами, які мають на нього вплив. Це може бути корисним під час фінансового аналізу підприємства.

Рентабельність як показник дає уявлення про достатність (недостатність) прибутку порівняно з іншими окремими величинами, які впливають на виробництво, реалізацію і взагалі на фінансово-господарську діяльність підприємства. При визначенні саме показника рентабельності прибуток (він знаходиться у чисельнику) співвідноситься з чинниками, які мають значний вплив на його отримання. Безумовно, одним з таких чинників є витрати.

Адже від того, що і скільки ми вкладемо, залежить величина прибутку, який нам надходить у **випадку** реалізації разом з компенсацією понесених витрат [8].

Кошти, які будуть витрачатись на виробництво, наприклад торгівлю або інший статутний вид діяльності, є певного роду інвестиціями власника підприємства. Зрозуміло, що інвестору **не** актуально знати ефективність понесених ним витрат, його більше буде цікавити інформація про прибутковість (рентабельність) власних інвестицій.

В залежності від того, яку інформацію бажає отримати інвестор, керівник чи інша **впливові** особа існує різна класифікація показників рентабельності. Адже інвестора, **наприклад**, буде мало цікавити інформація про те, наскільки прибуткові інвестовані підприємством кошти у виготовлення та реалізацію продукції. Актуальнішим, на нашу думку, буде питання скільки прибутку приносить сумарний вкладений капітал у підприємство і чи працює він, чи не пролежує на рахунках чи у сейфі. Тому існує різна класифікація показників рентабельності та їх трактування авторами.

В загальному показники рентабельності дають уявлення про те, наскільки ефективно підприємство здійснює свою діяльність, контролює витрати на виробництво і реалізацію продукції, і який чистий прибуток при цьому отримує. Нормативного значення коефіцієнтів рентабельності не існує, але є загальне правило, чим вище значення коефіцієнту, тим краще. **Збільшення** коефіцієнту протягом звітного періоду свідчить про покращення результатів діяльності підприємства, зменшення – про погіршення. Порівняння з середньогалузевими показниками дозволяє визначити місце підприємства серед інших підприємств галузі.

Сами по собі всі показники мають не дуже велике значення, але вони можуть бути корисними, щоб порівняти:

- зміну їх у часі;
- фактичні результати з бюджетом (прогнозом);
- бізнес-одиниці між собою [4].

Існує багато підходів до визначення показників рентабельності, до об'єднання їх у різні групи. Наприклад, автори Є.В. Мних і Л.С. Селівестрова об'єднують виділяють 2 групи показників: показники рентабельності вкладеного капіталу та рентабельності продукції [3, 4].

Щодо видатного вченого Є.В. Мниха, то до першої групи показників він відносить показники, які виражають відносно прибутковість всього капіталу на покриття активів підприємства, прибутковість виробничих активів діючого підприємства, прибутковість інвестицій тощо. Ці показники використовують насамперед у сфері управління капіталом.

Рентабельність вкладеного капіталу – це відношення чистого прибутку до середньої вартості авансованого капіталу на покриття активів за аналізований період. Цей показник також називають економічною рентабельністю, яка свідчить про граничний рівень дивідендів на акціонерний капітал.

Використовуючи методи елімінування можна розрахувати пайову участь впливу факторів у зміні рентабельності вкладеного капіталу [3]. Автор виділяє також рентабельність виробничих активів, яка є відношенням чистого прибутку до середньої вартості основних засобів та середніх залишків матеріальних оборотних активів. Цей показник порівняно з рентабельністю власного капіталу відображає пріоритети інвестування тимчасово вільних власних коштів, або ефективного залучення капіталу.

На відміну від попереднього автора, Селівестрова Л.С. та Скрипник О.В. не об'єднують показники рентабельності вкладеного капіталу в одну групу. У них наводиться приклад двох окремих показників – рентабельність активів та рентабельність власного капіталу. Проте значення показника власного капіталу співпадає з Мнихом Є.В.

Щодо активів, то тут не уточнюється яких саме. До уваги береться їхня середньорічна вартість і саме це, на їхню думку характеризує основну діяльність підприємства. Він виражає віддачу, що припадає на 1 грошову одиницю активів підприємства [4].

На нашу думку, це хороший підхід, адже ми можемо визначити ефективність використання майна в цілому, та чи отримувало підприємство прибуток чи збиток з кожної грошової одиниці, вкладеної у активи.

Визначення рентабельності реалізованої продукції у Мниха Є.В. та Селівестрової Л.С. відрізняється. Перший зазначає, що це є відношення прибутку від реалізації продукції до загального обсягу продажу. Друга – що це є відношення чистого доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) до собівартості.

Варто зазначити, що у першого дослідника дається більш широка характеристика рентабельності реалізованої продукції. Рівень рентабельності всієї продукції залежить від зміни рентабельності окремих видів і частки продукції з різною рентабельністю у загальному виробництві та продажу. Він виділяє також показники, які стосуються всієї продукції та

окремих її видів. Вони всі мають важливе значення для пошуку можливостей отримання додаткового прибутку за рахунок збільшення випуску продукції та поліпшення її асортименту. Що є на нашу думку, важливим при аналізі фінансового стану суб'єкта господарювання та вироблення його майбутньої стратегії.

Селівестрова Л.В. та Скрипник О.В. виділяють також рентабельність інвестиції, як відношення чистого прибутку та виплачених відсотків до суми власного та довгострокового позикового капіталу за період. Цей показник показує, яку віддачу мають власники акціонерного капіталу та утримувачі довгострокового боргу компанії.

На відміну від попередніх науковців, Базилінська О.Я. та Савицька Г.В. об'єднують показники рентабельності у 3 групи:

- показники, що базуються на витратному підході (наприклад, рентабельність продукції, операційної чи звичайної діяльності та інші);
- показники, що характеризують прибутковість продажів (валова рентабельність продажів та чиста рентабельність продажів);
- показники, в основі яких лежить ресурсний підхід (рентабельність сукупних активів або загальна рентабельність, рентабельність основного чи операційного капіталу і т. ін.) [1].

Проте кожен автор надає різну характеристику самих показників, які входять до кожної з груп. До прикладу, Савицька Г.В. дає тільки коротку характеристику рентабельності продукції, рентабельності від операційної діяльності – витратні показники; рентабельності продажів (обороту) – дохідний показник; рентабельності операційного капіталу та сукупного капіталу. Проте не зазначається рентабельність активів, що є важливим показником при аналізі [1].

В той час, Базилінська О.Я. дає детальну характеристику кожної групи показників. До витратних показників автор відносить тільки рентабельність продукції – відношення валового прибутку до суми витрат на реалізовану продукцію. Показує скільки отримано прибутку з кожної гривні, витраченої на виробництво. Метод обрахування цього показника схожий до методів, які зазначалися раніше іншими авторами. Тому, робимо висновок, що даний показник розраховується за єдиною методологією у різних авторів.

Дохідні показники – це валова рентабельність продукції, операційна та чиста рентабельність реалізації. Вони характеризують ефективність комерційної діяльності та відображають, яку суму прибутку отримує підприємство з кожної гривні продажу. Тобто, у загальній формі цієї групи в знаменнику завжди будуть доходи.

На відміну від Г.В. Савицької, яка вказує тільки один показник – рентабельність продажів (обороту), О.Я. Базилінська виділяє аж 3 показники.

В цілому, показник рентабельності продажів за Савицькою Г.В. є схожим до показників валової рентабельності реалізації та чистої рентабельності реалізації. Перший є більш узагальненим та розраховується діленням прибутку від реалізації продукції, робіт і послуг на суму отриманого чистого доходу. Він характеризує ефективність виробничої і комерційної діяльності суб'єкта та прибутковість з кожної гривні продажів.

Щодо показників, які пропонуються Базилінською О.Я., то вони також показують прибутковість з гривні продажу, однак у чисельнику береться більш конкретизована величина. Наприклад, у першому – валовий дохід, у другому – чистий прибуток. Відповідно, вони дають детальнішу характеристику впливу структури капіталу і фінансування підприємства, операційної діяльності на його рентабельність та політику ціноутворення.

Крім того, автор виділяє окремо рентабельність суб'єкта після вирахування витратна управління та збут товарів, тобто витрат, які не відносяться до виробництва. Це характеризує операційна рентабельність підприємства, яка обраховується ділення операційного прибутку на чистий дохід.

До третьої групи ресурсних показників рентабельності належать рентабельність активів (сукупного капіталу) підприємства, рентабельність чистих активів, рентабельність оборотних та необоротних активів, рентабельність власного капіталу тощо.

Результати розрахунку показників цієї групи характеризують ефективність використання підприємством ресурсів (активів) та показують величину прибутку, яка припадає на гривню ресурсів.

В загальному, класифікація всіх ресурсних показників у згаданих авторів схожа. Визначення рентабельності оборотного капіталу тісно переплітається з розрахунком рентабельності операційного капіталу. Обидва показники показують здатність підприємства отримувати прибуток від операційної діяльності, дохідність капіталу, задіяного в основній діяльності (постачання, виробництво, збут продукції).

Проте існує декілька відмінностей. По-перше, Савицька Г.В. не виділяє рентабельність активів, яка є досить важливою при фінансовому аналізі діяльності суб'єкта господарювання. Натомість, науковець характеризує інший показник, який є важливим для інвестора – показник рентабельності сукупного капіталу. Він обчислюється як відношення загальної суми прибутку до середньорічної вартості інвестованого капіталу та характеризує дохідність власного сукупного капіталу, вкладеного в активи підприємства [1].

Натомість, О.Я. Базилінська детальніше описує саме рентабельність активів. Науковець зауважує також, що в результаті використання активів підприємство повинно отримати чистий прибуток, який піде на сплату дивідендів. Тобто при формуванні активів береться до уваги використання кожної гривні як позичкового так і власного капіталу, з врахуванням податкової ставки [2].

Висновки. Отже, проаналізувавши класифікації показників рентабельності у різних джерелах, робимо висновок, що в загальному їх об'єднують у 3 групи – витратні, дохідні та ресурсні. На нашу думку, серед всіх охарактеризованих тут показників найбільш важливими є показник (коефіцієнт) рентабельності активів, коефіцієнт рентабельності власного капіталу, показники рентабельності діяльності та рентабельності продукції. Всі інші показники є похідними і використовуються при потребі визначення детального фінансового стану підприємства.

Література:

1. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : [навчальний посібник] / Г. В. Савицька. – К. : Знання, 2004. – 654 с.
2. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз : [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів] / О. Я. Базилінська. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 328 с.
3. Мних С. В. Економічний аналіз : [підручник] / С. В. Мних. – К. : Знання, 2011. – 630 с.
4. Селівестрова Л. С. Фінансовий аналіз : [навчально-методичний посібник] / Л. С. Селівестрова, І. В. Скрипник; за заг. ред. С. М. Безрутенка. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 274 с.
5. Мошенський С. З. Економічний аналіз : [підручник] / С. З. Мошенський, О. В. Олійник; за ред. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : ІПП «Рута», 2007. – 704 с.
6. Економічний аналіз : [навчальний посібник] / Болюх М. А., Бурчевський В. З., Горбаток М. І. та ін.; за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – К. : КНЕУ, 2003. – 556 с.
7. Шиян Д. В. Фінансовий аналіз : [навчальний посібник] / Д. В. Шиян, Н. А. Строченко. – К. : АС.К., 2003. – 229 с.
8. Івахів Ю. Аналітичні показники рентабельності: сутність і методика розрахунку // Ю. Івахів // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 11. – С. 29-37.

Ткаченко Н.М.

доктор економічних наук, професор кафедри обліку і аудиту

Київського університету харчових технологій

Баклицька В.О.

магістр кафедри обліку і аудиту

Київського університету харчових технологій

м. Київ, Україна

ГРОШОВІ КОШТИ ТА ЇХ ЕКВІВАЛЕНТИ

Анотація: Стаття присвячена висвітленню сутності, змісту та аналізу грошових коштів та їх еквівалентів. Автор досліджує сутність грошових коштів взаємозв'язку із макроекономічною категорією «гроші».

Анотация: Статья посвящена освещению сущности, содержания и анализа денежных средств и их эквивалентов. Автор исследует сущность денежных средств взаимосвязи с макроэкономической категорией «деньги».

Summary: Article is devoted to the nature, content and analysis of cash and cash equivalents. The author explores the nature of money correlation with macroeconomic category of «money.»

Вступ. Однією з найважливіших характеристик фінансової стійкості є здатність підприємства генерувати в достатніх обсягах грошові кошти для його функціонування і подальшого розвитку.

Джерелом інформації для прийняття управлінських рішень є бухгалтерський облік, він відіграє важливу роль для правильної організації грошового обігу та розрахунків.